

OCENE IN POROČILA

Katja Sturm-Schnabl, *Der Briefwechsel Franz Miklosich's mit den Südslaven — Korespondenca Frana Miklošiča z Južnimi Slovani*. Maribor : Obzorja, 1991. 856 strani.

Ob predstavitvi knjige novembra 1991 na Dunaju je spregovoril profesor na univerzi v Innsbrucku Zoran Konstantinovič naslednje uvodne besede:

Kot profesor univerze v Innsbrucku občutim povabilo, naj spregovorim uvodne besede k izidu knjige, ki daje vpogled v življenje in delo Franca Miklošiča, predvsem kot izraz zakasnelega priznanja innsbruški univerzi, ker pred zdaj že več kot 150 leti izmed 13 kandidatov, ki so se prijaviли za takrat izpraznjeno stoličo za filozofijo, ni izvolila Franca Miklošiča, temveč je dala prednost drugemu kandidatu. V tej tekmi je šlo za las; odločila pa je sodba ocenjevalca, ki je dejal za Miklošiča, da preveč logično misli.

Če bi tega ocenjevalca ne motilo preveč logično Miklošičevo mišljenje, bi mladi Slovenec postal tedaj v Innsbrucku profesor praktične filozofije, eden številnih zastopnikov te v predmarčnem času izredno ubožne stroke, ki so jo posredovali študentom iz učbenika, predpisanega po vsej monarhiji, ne da bi še kaj naprej filozofirali o taki filozofiji. Kdor je pa to kljub temu storil, temu se je dogodilo kot recimo Bernhardu Bolzanu, ki je zaradi tega izgubil svoje mesto na praški univerzi in je potem lahko svoja velika dela le anonimno objavljaj.

Tako se je moral tudi Miklošič po svojem neuspehu v Innsbrucku, ki pa je bil za nas sreča, zadovoljiti s tem, da je s pomočjo Jerneja Kopitarja lahko postal amanuensis v Dvorni biblioteki. Amanuensis je pomenilo, kakor sem mogel doznati, prenašalca knjig, pisarja in tajnika obenem. Toda prav to mesto je omogočilo Miklošiču, da je sledil svoji ljubezni do slovanskih rokopisov in knjig, in prav kmalu je tudi začel objavljati svoja pri tem dobljena spoznanja. Njegovo čisto prvo delo, ki je takoj tudi zbudilo pozornost tedanjih znanstvenih krogov, je bilo posvečeno temi »sanskr̥t in slovanščina«. Tako je prišlo 1849 do odločilne postavitve Miklošiča za prvega profesorja na novoustanovljeni katedri za slavistiko na dunajski univerzi. Stolica je postala najpomembnejše središče slavističnih filoloških raziskav, znana kot dunajska slavistična šola. Celotno delo, ki ga je ustvaril njen ustanovitelj, literarum slavicarum professor princeps, kakor piše na podstavku njegovega kipa v arkadah dunajske univerze, obsega 33 knjig in okrog sto razprav. Miklošič velja za enega prav največjih znanstvenikov 19. stoletja.

K značilnostim znanstvenega poslovanja 19. stoletja je spadala tudi obsežna korespondenca. Z njo so zbirali potrebne podatke, izmenjavali misli, preverjali lastna mnenja, oblikovali in spreminjali svoja stališča. Danes je to, mednarodno gledano, drugače. Iz kompjuterja priključimo podatke, potrebna besedila si damo kopirati, v najboljšem primeru telefoniramo, o priliki pa se čisto na kratko srečamo pri zborovanjih in kongresih.

Tudi Miklošičeva korespondenca kaže, kako močno lahko lastnoročna pisanja in pisemski dokumenti preko čisto človeškega služijo kot metateksti za razumevanje znanstvenikovega dela. Miklošič je bil v teh časih pridnega dopisovanja nad vse marljiv pisec pisem, tako da lahko na ta način dobimo kontinuiran vpogled v njegov celotni znanstveni razvoj. Gospa Katja Sturm-Schnabl omenja, da je bilo dozdaj mogoče ugotoviti okrog 3000 pisem in da je dopisovanje zajelo okrog 800 ljudi. Med njimi je izbrala 117 južnih Slovanov, se pravi Slovencev, Hrvatov, Srbov in Bolgarov. Brata Dimitrij in Konstantin Miladinov sta le omenjena s svojim delom, tako da ostajajo Makedonci iz teh povezav še izključeni.

Gotovo ni bilo lahko, v številnih bibliotekah in arhivih najti vsa ta pisma, jih pregledati, urediti in na tako odličen način komentirati. Tako delo pa je neobhodno potrebno za vse nadaljne raziskave na tem področju. Tako čutim kot svojo prvo nalogo, da se gospe Katji Sturm-Schnabl zahvalim, da nam za stoletnico smrti Franca Miklošiča kot rezultat svojega požrtvovalnega in nesebičnega dela poklanja to zbirko njegovih pisem s skoraj vsemi pomembnimi južnimi Slovani tistega časa. Pri tem pa se je zgodilo, da se pojavlja to delo ravno v trenutku, ko je južnoslovanski problem tako nenavadno boleče prisoten in nas vse poziva k odgovornosti polnemu osveščenju.

Miklošič je bil v svoji mladosti (na to se spomnimo v zvezi s tem) skupaj s Stankom Vrazom v Gradcu središče druge generacije Ilircev, potem ko je bila prva generacija pod vodstvom Ljudevita Gaja, Dimitrija Demetra in Mojsija Baltiča dala podlago za to navdušeno gibanje južnoslovanske enotnosti. Tedaj je pesnil tudi Miklošič v ilirskem, se pravi, srbohrvaškem jeziku. Vrhunca, ki ga je gibanje doseglo, dogovora o skupnem knjižnem jeziku Srbov in Hrvatov leta 1850 na Dunaju se je udeležil Miklošič sicer le kot svetovalec, toda tudi njegovo ime je med podpisniki dokumenta. V tem času pa ni bil več južnoslovanski romantik, ampak se je lotil tega problema pragmatično. Vsak jezik — tako Miklošič — ima svoje zakonitosti in treba bi se bilo izogibati vsem oblikam normiranja, ki bi temeljilo samo na emociji. Isto velja Miklošiču tudi za medsebojne duhovne in kulturne odnose južnih Slovanov. Zaradi enega takih pojmovanj so ga tudi napadli; če pa danes s pogledom nazaj razmišljamo, bi njegovo pojmovanje morebiti vsebovalo boljši pristop k rešitvi južnoslovanskega vprašanja. Toda če se je Miklošič branil čustveno pogojene fascinacije, je s svojim delom neizmerno veliko prispeval k zgradbi skupnega duhovnega prostora južnih Slovanov. To se vidi zelo jasno prav iz njegove korespondence. Pisma, ki jih je izmenjal z velikim srbskim jezikovnim reformatorjem Vukom Karadžićem ali s črnogorskim pesnikom knezom Petrom Petrovićem Njegošem, so

posebej zdaj vredna premišljanja za bodočnost in docela se strinjam s končnim stavkom v oceni, ki jo je o tej knjigi gospé Katje Sturm-Schnablove napisal Tone Pretnar v ljubljanskem Dnevniku 16. oktobra 1991 in ki pravi, »da je predstavljena korespondenca res knjiga kakršne nam treba«.

Zoran Konstantinović

Daroko Darovec, Pregled zgodovine Istre. Koper : Zgodovinsko društvo za južno Primorsko in Primorske novice, 1992. 88 strani. (Knjižnica Annales)

Avtor je tekst, ki je izšel v knjižni obliki, predtem objavljaval v Primorskih novicah. Veliko zanimanje je spodbudilo izid podlistka tudi v knjižni obliki. Knjižica je seveda zanimiv poskus celotnega prikaza zgodovine Istre. Ta pa je zelo razgibana in bogata. Bogastvo te zgodovine in njenega proučevanja je moč videti tudi v obsežnem pregledu literature, ki jo je avtor uporabil pri svojem delu.

Darovec začenja svoj tekst s kratkim prikazom zgodovinskega o Istri. V svojem delu je lahko Darovec prikazal le nekatere značilnosti v razvoju Istre, ki so njena posebnost oz. so imele največji vpliv na njen nadaljni razvoj.

Krajši predzgodovinski sprehod nas pripelje v antično dobo, ko Istra pade pod Rim in doživi pomemben vzpon. Zanimiv je tudi položaj Istre po razpadu Rimskega imperija, ko pride pod Bizanc. Srednjeveška zgodovina Istre je polna zanimivosti in posebnosti. Najpomembnejšo vlogo so igrali Benečani, ki so pokrajino tako ali drugače obvladovali. Beneška oblast je trajala vse do konca 18. stoletja, ko jo je zrušil veliki prekrojevalec evropskega zemljevida, Napoleon. Burno razdobje v začetku 19. stoletja je bilo enako tudi za Istro. Avstriji so po propadu Beneške republike l. 1799 zasedli Istro, vendar so jo Francozi že l. 1805 vključili v Italijansko kraljestvo. Med leti 1809 in 1813 pa je Istra sodila v Ilirske province. Francozi so v Istri uvedli Code civil, odpravili so mestne statute, izenačili pravice državljanov, omejili so moč cerkve, uvedli svoj davčni sistem. Vendar pa je Istra trpela tudi določeno škodo zaradi velikih zahtev Francozov zaradi stalnih vojaških akcij. Leta 1813 so se Avstriji vrnili v Istro in ostali njeni posestniki do propada cesarstva leta 1918. Kot organ samouprave je Istra leta 1861 dobila deželni zbor s sedežem v Poreču.

Darovec piše, da sta v 19. stoletju postala glavna gospodarska centra Istre Trst na severu in Pulj na jugu. Trst se je začel razvijati v industrijsko središče, Pulj pa je začel napredovati potem, ko je sredi stoletja postal glavna vojaška luka monarhije.

19. stoletje pa je prineslo tudi porast nacionalne zavesti in nacionalnega gibanja. Istra pa je bila torišče italijanskega, slovenskega in hrvaškega gibanja. Šele pred koncem avstroogrške monarhije se je pokazalo pravo razmerje med slovanskim in italijanskim prebivalstvom. Dokler so pač veljali različni cenzusi, so Italijani prevladovali. V tem času se je tudi izoblikovala nacionalna meja med Slovenci in Hrvati. Iz leta 1910 pa je najbolj verodostojen popis prebivalstva, ki je bil po drugi svetovni vojni merilo, medtem ko so italijanski popis iz l. 1921 in jugoslovansko anketo iz l. 1945 označevali kot tendenciozna.

Po prvi svetovni vojni je Istra delila usodo slovenskega Primorja in Dalmacije z otoki in bila za nagrado za sodelovanje v vojni na strani Antante dodeljena Italiji. Po drugi svetovni vojni pa je bila večina tega ozemlja dana Jugoslaviji. Iz tega časa pa je tudi tragično izseljevanje Italijanov iz Istre. Propad Jugoslavije je Istro razdelil med tri države. Trst z ozkim zaledjem je pod Italijo že od prej. Koprski predel, poseljen s Slovenci, je pripadel Sloveniji, največji del polotoka pa Hrvaški.

Knjiga Darka Darovca dokazuje, da je lahko tudi strokovno zahtevno branje zanimivo za nezagotovinarja, če mu ga le znamo pravilno približati.

Bojan Balkovec

Annales 1/91: Anali Koprškega primorja in bližnjih pokrajin – Annali del Litorale capodistriano e delle regioni vicine. Koper : Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 1991. 289 strani.

Na pobudo Zgodovinskega društva za južno Primorsko in ob sodelovanju drugih regionalnih strokovnih društev (Geografsko društvo Primorje, Društvo arhitektov Obale) ter kulturnih ustanov na Koprskem (Pokrajinski arhiv Koper, Pokrajinski muzej Koper, Pomorski muzej »Sergej Mašera« Piran, Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, Matična knjižnica Piran, Medobčinski zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Piran, Morska biološka postaja Piran) in sekcij republiških društev (Slovensko slavistično društvo, Slovensko sociološko društvo), je izšla (novembra 1991) prva številka novega domoznanskega zbornika za južno Primorsko – »Annales«. Namen pričujočega zapisa je vsebinsko prikazati prvo – rojstno številko ter seznaniti bralce, da je slovenski knjižni oziroma kulturni prostor bogatejši za novo strokovno publikacijo – domoznanski zbornik za južno Primorsko. Prvo številko »Analov Koprškega primorja in bližnjih pokrajin« zaokrožuje 41 prispevkov z različnih področij – geografije, arheologije, zgodovine, pomorske zgodovine, umetnostne zgodovine, šolstva, botanike in zoologije, zavarovalništva itn. – razvrščenih med članke in razprave (24) zapiske in gradiva (5), dela naših zavodov in društev (5), ocene in poročila (4), in memoriam (2) ter odmeve in aktualnosti (1). Uredniški odbor je v uvodni besedi najprej opredelil vsebinske naloge novega zbornika: »Vsebinsko bo zbornik posegal na razna raziskovalna področja tako humanističnih kot družboslovnih in naravoslovnih ved na območju občin Koper, Izola, Piran, Sežana, Postojna, Ilirska Bistrica, zajemal pa bo še tržaško pokrajino in bližnje dele hrvaške Istre.